КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЗАБОРОНИТИ РАШИЗМ

Київ — 2023

kubg.edu.ua

УДК 94(477):[327.8:321.6:316.462](470)
З-12

Затверджено Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(*протокол № 1 від 16.02.2023 р.*)

Рецензенти:
Капелюшний В. П., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету ім. Т. Шевченка;
Маньковська Р. В., докторка історичних наук, професорка, завідувачка Центру досліджень історико-культурної спадщини України Інституту історії України НАН України.

Заборонити рашизм / В. Огнев'юк, В. Андрєєв, В. Брехуненко, М. Відейко, Б. Гуменюк, І. Гирич, Л. Масенко, Ю. Митрофаненко, В. Огризко, О. Палій, В. Піскун, П. Полянський, В. Сергійчук, П. Чернега ; за заг. ред. В. Піскун. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. — 252 с.
З-12
ISBN 978-617-658-074-4

У книзі досліджуються витоки формування російського месіанства та експансіонізму, які стали підґрунтям до творення імперської ідеології «русского мира», набули гіпертрофованих рис та вилилися у пряму військову агресію проти суверенної держави Україна. Розповідається про історичні витоки формування української цивілізації та її конкуренцію з Московією (Росією) за природні та інтелектуальні ресурси української нації. Дається визначення, розкриваються сутнісні складові ідеології й практики рашизму як ідеології й суспільної практики сьогодення.

Для широкого кола читачів.

УДК 94(477):[327.8:321.6:316.462](470)

© Автори статей, 2023
© Михайло Черненко, дизайн обкладинки, 2023
© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023

ISBN 978-617-658-074-4

kubg.edu.ua

ЗМІСТ

Передмове слово (*Валентина Піскун, Володимир Огризко*) 4
Передмова (*Павло Полянський*) 14

УКРАЇНА НЕ TERRA INCOGNITA (*Віктор Огнев'юк*) 18
ЗАРОДЖЕННЯ І СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ (*Віктор Огнев'юк, Михайло Відейко*) 22
«РОСІЙСЬКИЙ» НАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР (*Володимир Огризко*) 47
ПРОТИБОРСТВО ЗАХОДУ І МОСКОВІЇ: УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ У ДОБУ ГЕТЬМАНЩИНИ (*Віктор Брехуненко*) 60
НИЩЕННЯ ІНТЕЛЕКТУ — «СКРЄПА» РОСІЇ (*Олександр Палій*) 71
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ ТА ІДЕОЛОГІЯ РАШИЗМУ В XIX — НА ПОЧАТКУ XX ст. (*Ігор Гирич*) 85
УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ В ІДЕОЛОГІЇ «РУССКОГО МИРА» В УМОВАХ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ (*Юрій Митрофаненко*) 101
ДОСВІД ОДНІЄЇ НЕЗАСВОЄНОЇ СУСПІЛЬНОЇ ПРАКТИКИ (*Валентина Піскун*) 115
ПІД ЧУЖИМИ ПРАПОРАМИ (*Володимир Сергійчук*) 138
УКРАЇНА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ. ПРОТИ РАШИСТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ НА «ВЕЛИКУ ПЕРЕМОГУ» (*Петро Чернега, Павло Полянський*) 160
ЛІНГВОЦИДНІ ПРАКТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В УКРАЇНІ ЗА СОВЄТСЬКОЇ ДОБИ (*Лариса Масенко*) 174
РОСІЙСЬКИЙ ФАШИЗМ: ВИТОКИ Й ІДЕОЛОГІЯ (*Віталій Андрєєв*) 184
РАШИЗМ ЯК РІЗНОВИД ФАШИЗМУ (*Павло Полянський*) 190
ВІДРОДЖЕНА УКРАЇНА МІЖ ЗАХОДОМ І РОСІЄЮ: ШЛЯХ ДО САМОПІЗНАННЯ (*Борис Гуменюк*) 203
УКРАЇНА ТА ЦИВІЛІЗОВАНИЙ СВІТ ПІСЛЯ ПЕРЕМОГИ НАД РАШИЗМОМ: ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ (*Володимир Огризко*) 213

Висновки (*Ігор Гирич, Валентина Піскун*) 224
Список використаних джерел 232
Авторський колектив 250

ВІДРОДЖЕНА УКРАЇНА МІЖ ЗАХОДОМ І РОСІЄЮ: ШЛЯХ ДО САМОПІЗНАННЯ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну — це не звичне для історії воєн загарбання агресором території та сировинної бази чужої країни, це глобальне зіткнення сили архаїчного варварства, уособленої тиранічною Москвою, з усенародною волею суверенної країни, яка обрала шлях демократичного, цивілізаційного розвитку з неподільними європейськими та євроатлантичними цінностями[416]. Це війна двох світів, двох протилежних філософій, двох кардинально різних цивілізаційних векторів. Тому маємо всі підстави назвати нинішній героїчний і самовідданий спротив українців, отой бій «чоловіцтва зі звірством» московської навали *національно-визвольною війною українського народу проти рашистських окупантів*.

Після епохи Богдана Хмельницького, після історичного шансу створити свою державу в добу УНР 1918–1922 рр. це третя й остаточна можливість втілити багатовічну мрію мільйонів, усіх поколінь українців про суверену, сильну, квітучу Україну. Маємо вибороти це історичне право поміняти статус держави з об'єкта на суб'єкт міжнародних відносин, раз і назавжди увійти у світове співтовариство рівними серед рівних.

Тисячоліття української державності розвивалося не за прямим вектором, скоріше характеризувалося етапами дискретності, спадами та підйомами. Але цьому розвитку повсякчас додавало енергії непереборне прагнення українців до свободи, бажання бути незалежними господарями у своїй хаті. Ця «спрага волі» вела український народ крізь лихоліття московського царату, Першої та Другої світових воєн, крізь ворожу й нищівну ленінсько-сталінсько-брежнєвську репресивну систему, щоб на початку 1990-х рр., коли нарешті розпалася радянська імперія, явити омріяну суверенну Українську державу.

---

[416] Закон України про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) (прийняття від 07.02.2019), https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text

Людство переважною більшістю полегшено зітхнуло, коли СРСР та й уся світова соціалістична система з її військовим «мечем і щитом», Організацією Варшавського договору, перестали існувати. Воно щиро вітало нову геополітичну картину світу та держави, які стали на шлях зрозумілого, прогнозованого, демократичного розвитку.

Росія тоді теж задекларувала демократичний вибір. Утім, проголосивши себе правонаступницею СРСР, швидко прибрала до рук увесь його ракетно-ядерний потенціал і перехопила право вето в Раді безпеки ООН разом зі статусом його постійного члена, хоча й ніколи не вступала до цієї всесвітньої організації і формально юридично є поза її межами на відміну від України та Білорусі, які, хай у форматі радянської системи, але в червні 1945 р. скріпили підписами своїх офіційних представників Статут ООН. Досі бракує ясної відповіді на питання, чому обізнані західні експерти, багатотисячна армія їхніх «совєтологів» не змогли тоді відкрити очі главам своїх держав, своїм урядам на те, що декларовані Росією демократичні цінності не мали поживи для розвитку ані в її самодержавницькій, тоталітарно-радянській історії, ані в сучасному її імперському вигляді, що принципи побудови європейських суспільств ніколи не приживуться на територіях, якими споконвіку авторитарно править Кремль.

Мляві спроби президента Б. Єльцина вкорінити демократичні засади в багатонаціональній Російській Федерації з різними ментальностями на її окраїнах, із відсутністю будь-яких навичок демократичного способу життя, більш того, із неприхованим бажанням багатомільйонного люду жити із «царем-батюшкою», звісно ж, були приречені на провал. Західний світ трагічно не збагнув єства й сутності Росії, і це теж спричинилося до великого лиха — появи потужної авторитарної держави-агресора, нової «імперії зла», смертельно небезпечного для цивілізації вогнища міжнародної напруженості. Від локальних воєнних операцій путінська кліка перейшла до війни повномасштабної — проти незалежної європейської держави і з недвозначними намірами «обнулити» націю українців. Цими варварськими діями, фактичним злочином проти людяності Росія поставила людство на грань третьої світової війни.

Трагічне нерозуміння цивілізованим світом сутності пострадянської Росії десятиліттями накладалося на таке ж нерозуміння сутності України. Згадаймо пріснопам'ятну «*cheeken speech*» президента США Буша-старшого. 31 липня 1991 р. під час його візиту до Москви було підписано Договір про скорочення стратегічних наступальних озброєнь (СНО-1, або START-1). Тоді ще Радянський Союз зобов'язався знищити половину своїх стратегічних ракетних комплексів РС-20А (за за-

хідною класифікацією — SS-18 «Satan») і 35 % боєголовок балістичних ракет. Американська сторона взяла на себе зобов'язання ліквідувати 25 % своїх боєзарядів. А наступного дня, 1 серпня президент США прибув до Києва. Після протокольного обіду та відвідин Бабиного Яру високий гість виступив у Верховній Раді. Як пише історик Ярослав Гирич: «*Спочатку Президент США цитував "Щоденник" Олександра Довженка (компліментарна згадка про Київ) та уривок з віршів Шевченка ("В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля..."). У стилі філософської нотації Буш розмірковував про справжню ціну та непростий шлях до свободи і демократії. Україну, поряд із Росією, Вірменією, Литвою, Латвією та Естонією, було зараховано до країн, де "розквітає дух волі". Далі розповідь про демократію почали змінювати пасажі, які викликали занепокоєння та обурення патріотично налаштованої частини депутатського корпусу. Буш заявив, що "свобода" не дорівнює поняттю "незалежність". Найбільш цитованою фразою виступу стала теза про те, що Сполучені Штати Америки не підтримають сили, які у прагненні до незалежності захочуть змінити чужу тиранію на місцевий деспотизм. Глава Білого дому засудив "суїцидальний націоналізм", який ґрунтується на національній ненависті. Натомість президент США цілком очікувано заявив, що Америка готова підтримати будівничих демократії. Однак головне послання Буша полягало у тому, кого у Вашингтоні розглядали на таку роль. Так, у протистоянні союзного центру та національних республік Білий дім відкрито робив ставку на Москву*»[417].

Цей епізод новітньої історії творення нашої державності не спричинив надто помітного позитивного чи негативного впливу. Проте він дуже показовий, щоб побачити фундаментальні помилки, допущені на завершальному етапі холодної війни лідерами західного світу, які тоді всерйоз вважали Москву гарантом стабільності й безпеки в європейсько-азійському регіоні.

Перший тривожний дзвоник з «демократичної» єльцинської Росії пролунав для світу тоді, коли спільнота побачила, з якими жорстокістю та варварством російська вояччина вгамовувала порив чеченського народу до незалежності в ході першої та другої російсько-чеченських війн 1994–2009 рр. Одвічне питання — право нації на самовизначення та право держави на збереження своєї територіальної цілісності — тема надчутлива і делікатна, потребує в кожному конкретному випад-

[417] Я. Гирич, "Київський казус Джорджа Буша-старшого: ганьба й користь знаменитої промови", *Новинарня,* 1 серпня, 2021, https://novynarnia.com/2021/08/01/chicken-kiev-bush/

ку ретельного аналізу і виваженої оцінки. Тут однозначної відповіді не існує, є лише незаперечні правові норми (міжнародне кримінальне право) і принципи здорового глузду та загальнолюдської гуманності, які застерігають: під час бойових дій не можна вбивати цивільне населення, спалювати міста і села, ґвалтувати, чинити грабіж, застосовувати заборонені види зброї, зокрема й хімічної, яку Москва масово використовувала, знищуючи непокірних чеченців.

На жаль, світ не зреагував адекватно на цей акт варварства: ні ООН, ні ОБСЄ, ні ПАРЄ, ні сама Рада Європи не засудили Росію: потрактували вбивство Москвою чеченського народу «внутрішніми справами федерації». Ніхто не хотів звернути увагу на те, що на боротьбу з федеральними військами Росії стало до 90 % населення Чеченської Республіки Ічкерія. Більшість сприйняла введення федеральних військ як агресію ворожої армії, що мала на меті підкорити народ. Оборонцями республіки стали й ті, хто до вторгнення федеральних військ перебував у лавах місцевої опозиції, а також представники інших національностей, зокрема українці та росіяни, які там проживали. Поряд з протестом, намаганням захистити свою землю, домівку, близьких, рідних з'явився мотив помсти за тисячі безневинних загиблих мирних жителів, десятки тисяч поранених, руїни, на які російський окупант перетворив чеченські міста й аули. Посилювала мотивацію опору історична пам'ять народу, зокрема наративи про боротьбу проти Російської імперії у середині XX ст. і про масову депортацію більшовицькою Москвою чеченців 1944 р.[418]

Наступним етапом «трагічного нерозуміння», а точніше небажання Заходом розуміти дальший алгоритм експансіонізму Росії на міжнародній арені, стала сумнозвісна мюнхенська промова Путіна, виголошена 10 лютого 2007 р. На думку оглядачів, це був найрізкіший зовнішньополітичний виступ господаря Кремля за пів століття, після загрозливих виступів керівника СРСР Хрущова на зустрічах із представниками США, а також із трибуни ООН. (Чого варта тогочасна публічна хрущовська погроза капіталістам: «*Ми вас закопаємо!*») Мюнхенську промову Путіна назвали оголошенням другої холодної війни. Тоді Путін звинуватив усіх і все. Емоційно, у риториці новоімперства, без жодних доказів інкримінував Заходу і США втручання у внутрішні російські справи, перешкоджання зовнішній політиці Росії. Зачепив і НАТО, мовляв, воно «*висуває свої передові сили до наших державних кордонів*». На переконання Путіна, «*розширення Альянсу не має жодно-*

[418] "Війни в Чечні та їх наслідки", *Навчальні матеріали онлайн,* https://pidru4niki.com/1230100240952/istoriya/viyni_chechni_naslidki

го стосунку до модернізації самого Альянсу або до забезпечення безпеки в Європі». Господаря Кремля явно роздратувало, що в 2004 р. членами НАТО стали Болгарія, Латвія, Литва, Естонія, Румунія, Словаччина та Словенія. Він категорично не бажав узяти до уваги, що ці держави самі висловили бажання вступити до військово-оборонного союзу й у НАТО не було формальних причин їм відмовити[419]. Тим паче, що процедура вступу до НАТО є складним, багаторівневим юридичним процесом, неодмінним для кожної країни-аплікаанта. Насамперед враховується (і дуже ретельно!) громадська думка, позиції політичних партій, потім рішення виноситься на розгляд національного парламенту і за умови схвалення депутатами має бути затверджене главою держави. Тому оскарження Росією зовнішньополітичного курсу згаданих країн уже могло б слугувати незаперечним доказом її втручання у внутрішні справи суверенних держав, на які так запекло вергав блискавки президент РФ, виступаючи у Мюнхені.

Невдовзі Москва перейшла від слів до дій. у серпні 2008 р. Російська Федерація здійснила пряму агресію проти Грузії. Причиною цієї війни стала передовсім прозахідна та євроінтеграційна політика грузинського уряду. Ця країна розпочала радикальні реформи, які наближали її до ЄС, отже, орієнтували на інші світоглядні цінності, аніж ті, що продукувала Москва. З 2008 р. Грузія почала розглядати можливість посилено співпрацювати з НАТО, щоб надалі стати повноцінним членом цієї оборонної спільноти. Відносини між Тбілісі та Москвою загострилися до краю.

Росія, використовуючи сепаратистські рухи в Абхазії, невід'ємній частині Грузії, надіслала туди так званий додатковий контингент миротворців. 1 серпня 2008 р. на об'їзній дорозі біля Цхінвалі під автомобілем, у якому перебували грузинські правоохоронці, підірвали дві керовані міни; 6–7 серпня нападники обстріляли грузинських військовиків. Почалися інтенсивні бойові дії. В ніч на 8 серпня Грузія намагалася відновити контроль над Південною Осетією — ще однією невід'ємною адміністративною складовою Грузії, контрольованою тоді гібридними російсько-сепаратистськими формуваннями, на допомогу яким прийшли збройні сили РФ з важкою артилерією, танками, авіазагонами, щоб «примусити Грузію до миру». Зрозуміло, що в цій трагедії грузинського народу роль Москви є вирішальною, але її політика і в цьому випадку, попри кричуще порушення всіх норм міжнародного права, залишилась по суті неосудною і безкарною з боку країн Заходу.

---

[419] А. Зануда, "10 років Мюнхенській промові Путіна: тези і події", *BBC. Україна*, 10 лютого, 2017, https://www.bbc.com/ukrainian/features-38907631

Так, наприклад, ЄС, у якому впродовж ІІ півріччя 2008 р. головувала Франція, «засудив військові дії Росії в Грузії» і закликав сторони «до мирного врегулювання конфлікту». 12 серпня президентом Франції Ніколя Саркозі було запропоновано мирний план, який складався з п'яти пунктів: 1) остаточно припинити всі воєнні дії; 2) забезпечити вільний доступ гуманітарної допомоги; 3) повернути збройні сили Грузії в місця постійної дислокації; 4) повернути збройні сили РФ на лінію, на якій вони перебували до початку бойових дій...; 5) започаткувати міжнародне обговорення питання майбутнього статусу Південної Осетії й Абхазії, а також шляхів гарантування їхньої безпеки[420]. До речі, поки це «міжнародне обговорення» «започатковувалося», Росія 26 серпня офіційно визнала Абхазію й Південну Осетію «незалежними державами», відтак включила їх в орбіту свого військового і геополітичного контролю.

Що можна було очікувати після такої неадекватної реакції країн Заходу на зростаючі загарбницькі апетити Кремля, який накачував власний електорат пропагандивним опієм імперської величі з установкою на «збирання земель» та «відродження могутнього Радянського Союзу», розпад якого подавали як найбільшу трагедію ХХ ст.? Звісно, така логіка мислення неминуче вела до ескалації російської політики. Врешті-решт у Кремлі остаточно «прозріли» та ідентифікували головних своїх ворогів — колективний Захід, НАТО, Україна.

Не можна не зауважити прикрих політичних промахів Євросоюзу, що передували військовій агресії Росії проти України. Як держава-аплікант до ЄС Україна в силу різних обставин не завжди і не повною мірою виконувала свої «домашні завдання», проте загальний тренд розвитку українського суспільства та державних інститутів однозначно був проєвропейським. І на тлі зростаючих агресивних зовнішньополітичних апетитів Кремля Захід міг би це зафіксувати більш окреслено і вагомо. ЄС, насамперед його лідери Німеччина та Франція, не повинні були заохочувати Кремль будувати «Північний потік — 1» та «Північний потік – 2». Ця газова голка, на яку Росія підсадила Захід, відігравала чи не вирішальну роль у геополітичній грі Кремля. Розплата — надважкі і непопулярні в суспільстві шляхи виходу з цієї путінської газової пастки. Очевидно, Заходу слід було ще тоді, коли готувалися газові угоди з РФ, об'єктивно оцінювати їхні переваги й ризики,

[420] "Примус до «миру»": 10 років тому Росія напала на Грузію і розв'язала першу війну XXI століття в Європі", *ТСН,* 08 серпня, 2018, https://tsn.ua/svit/primus-do-miru-10-rokiv-tomu-rosiya-napala-na-gruziyu-i-rozv-yazala-pershu-viynu-xxi-stolittya-v-yevropi-1198176.html

зважаючи на всебічні прогнози авторитетних міжнародних аналітиків, і своєчасно вживати таких превентивних заходів, які б угамовували неконтрольовані дії РФ. Не варто було чекати повномасштабної війни Росії проти України, щоб тільки у травні 2022 р. збагнути: кремлівська кліка марить експансією в інші європейські країни. На останньому саміті в Давосі Голова Європейського центрального банку Крістін Лагард вказала на уроки, які ЄС мусить винести з російсько-української війни, наголосивши: серед гірких висновків, які має для себе зробити Захід, «*те, що ресурси, і не лише енергоносії, а й деякі важливі для нашого економічного майбутнього мінерали, походять з не дуже дружніх країн. І якщо говорити відверто, деякі з них доволі агресивні. Це уразливість. Ми повинні скласти список таких ризикованих ресурсів і потім почати вирішувати цю проблему*»[421].

Для України загальні рамки співпраці з Євросоюзом визначено документами ЄС щодо порядку денного та пріоритетів Східного партнерства, зокрема: спільним робочим документом «Східне партнерство — 20 ключових завдань на період до 2020 р.: забезпечення очікуваних результатів для громадян» та його сучасною версією «20 очікуваних досягнень Східного партнерства після 2020 р.»[422]. Нині Євросоюз скоригував свою політику стосовно України, зробив її максимально ефективною: в ній практично відсутні будь-які ілюзії щодо дійсної ціни «словам і справам Кремля».

У нинішній російсько-українській війні славні оборонці України, її Збройні Сили дивують світ небаченим героїзмом і високим ратним професіоналізмом, поборюючи військову машину, бюджет якої в 11–12 разів перевищує бюджет ЗСУ[423], яку десятиліттями постійно експлуатували в багатьох гарячих точках світу і в локальних війнах, розв'язаних Кремлем. Війна знову підняла на поверхню суспільного обговорення давній сумнів: а чи треба було Україні позбавлятись ядерного статусу, який вона мала до 1994 р.? Чи не було трагічною колективною помилкою нашого керівництва і наших західних партнерів залишити Україну без ядерного щита? Можливо, це рішення теж

---

[421] "Голова ЄЦБ вказала на два уроки, які ЄС повинен винести з війни Росії проти України", *Дзеркало тижня*, 26 травня, 2022, https://zn.ua/ukr/WORLD/holova-jetsb-vkazala-na-dva-uroki-jaki-jes-povinen-vinesti-z-vijni-rosiji-proti-ukrajini.html

[422] Центр Разумкова, *Партнерство Україна–ЄС у безпековій Європі: сучасний стан і перспективи* (Київ, 2021), 12–13, https://razumkov.org.ua/uploads/otherA1.pdf

[423] А. Загороднюк, "Історичний злам в Рамштайні. Як Захід повірив у перемогу України у війні з Росією", *Українська правда*, 27 квітня, 2022, https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/27/7342462/

сприяло реваншу тоталітаризму в Росії і тієї її особливої імперської місії бути «геополітичним центром», «батогом і пряником», «вершителькою долі» насамперед для сусідів? На нашу думку, таки сприяло. Росія в умовах пострадянського соціально-економічного розвалу 1990-х була, так би мовити, гола й боса, зате при «ядерній палиці», яка специфічно диктувала міжнародну поведінку за правилом озброєного: «*примусити всіх себе поважати*». Чи були тоді можливості у колективного Заходу позбавити й Росію ядерного потенціалу, адже він їй не належав, це було озброєння ядерної держави СРСР, яка юридично і фактично перестала існувати? Російську «заявку на цю спадщину» можна було б і оскаржити через міжнародно-правові механізми або принаймні встановити таку систему міжнародного контролю, яка не допускала б у кремлівської влади бодай думки шантажувати світ атомною зброєю. Але відбулося те, що відбулося: історія, як відомо, умовностей не сприймає.

Що ж до ядерного потенціалу України, то його, безумовно, треба було позбутися в силу тих самих міркувань: він не належав Україні, а був спадщиною ВПК СРСР з усіма нюансами такого його статусу. Зокрема, пункти управління, тобто централізоване управління ракетно-ядерним озброєнням, перебували поза межами України. Це означало, що самостійно ці ракети Україна ніколи не змогла б запустити. Окрім того, ядерні запаси вимагають ретельного регламентного обслуговування. Самотужки Україна із цим не впоралася б. Вартий уваги й інший вагомий аргумент: навіть якби ми і «*спробували утримувати цю зброю, то ціна такого сервісу є надзвичайно високою, а в умовах тодішнього економічного і фінансового стану України це було фактично нереально. І, нарешті, траєкторія і дальність польотів наявних у нас ракет складала більше 10 тис. км, що означало, що вони були направлені на США*»[424]. Ясна річ, загострювати відносини із Вашингтоном та Лондоном було б для України стратегічною помилкою. А тому стверджувати про політичну помилку вищого керівництва України, яке відмовилося від ядерного статусу нашої держави, означає не бачити очевидного. Зате є всі підстави всерйоз дискутувати про те, на чому ми вже акцентували увагу: чи не припустився колективний Захід стратегічної помилки, сприймаючи Російську Федерацію, що самоправно прибрала до рук ядерний потенціал СРСР, як адекватного, прогнозованого, надійного партнера, у якого гарантовано «не знесе дах» від манії

[424] "Чи могла Україна зберегти ядерну зброю?", Інтерв'ю І. Капсамуна з М. Тимченком, *День*, 31 серпня, 2017, https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/chy-mogla-ukrayina-zberegty-yadernu-zbroyu

«ядерної величі»? Нині можемо стверджувати, що це було певним прорахунком. Докази цього — надто очевидні і надто жахливі. Цей урок зобов'язує нас дивитись на проблеми європейської і глобальної безпеки через призму історичної перспективи, трагічного досвіду нашого народу й інших європейських спільнот, щоб генетично не приймати війни, тим паче із використанням ракетно-ядерної зброї, як неприпустимого аргументу політики.

Отже, скориставшись невиправдано поблажливим ставленням колективного Заходу, накопичивши багатотрильйонні валютні запаси, перетворившись, за словами американського сенатора Джона Маккейна, на «світову бензоколонку», Москва вкотре свято повірила у свою особливу історичну місію, в якісь зрозумілі тільки їй принади «загадочной русской души» і знову заходилася силоміць насаджувати ці «принади» споконвічному географічному сусідові — Україні.

Ніхто навіть із фахових експертів не наважиться достеменно сказати, коли святкуватимемо День нашої Перемоги. Але вже нині свідомі того, що Україна перемогла, дні окупанта пораховані, а на рашизм з його «русским миром» чекає міжнародний трибунал. Збройні Сили України завдають нищівного удару по авторитету і військовим спроможностям «другої армії світу», щиро дивуючи світ і змінюючи ставлення Європи. Керівництва ЄС та НАТО вже не приховують, що бачать Україну надійним, сильним і прогнозованим партнером. Історична зустріч 26 квітня 2022 р. у Рамштайні голів оборонних відомств понад 40 країн, передовсім членів НАТО, а також Австралії, Японії, Ізраїлю, Південної Кореї, засвідчила, що наші союзники «інвестуватимуть» не просто в опір чи боротьбу України проти рашистських окупантів, а в її перемогу. Міністр оборони України Олексій Резніков, коментуючи значення цієї зустрічі, написав у своєму телеграм-каналі: «*Відбулись тектонічні зрушення на рівні філософії. Перехід на західні калібри і техніку — це стратегічне рішення, яке нарешті прийнято*».

Де ж поділися ті закордонні «експерти», які після початку російської навали відводили Україні 3 години в повітрі та 21 одну добу на суходолі? Західні партнери визнали свої помилки, переоцінювання Росії і згубність ліберального підходу до її зовнішньополітичних авантюр упродовж останніх двох десятиліть. Зізналися вони і в тому, що недооцінили Україну, її потужний внутрішній потенціал та героїчний народ. 10 травня комітет із розвідки Сенату США відправив до Управління директора Національної розвідки, Міністерства оборони та ЦРУ секретний лист, у якому, зокрема, констатується: усі ці органи недооцінили можливості української армії у протистоянні з РФ, «даючи останній 3–4 дні на взяття Києва». На думку членів Сенату, методи-

ка роботи розвідувальних служб не є ефективною і потребує реформ. За інформацією з різних джерел, деякі американські високопосадовці невдоволені тим, що «кити» розвідувальної спільноти не взяли до уваги прогнози Бюро розвідки та досліджень — невеликого розвідоргану в складі Держдепартаменту США. Його фахівці передбачили розвиток подій в Україні значно точніше. Критики вважають, що якби США надали військову допомогу Збройним Силам України раніше, то це суттєво змінило б розклад сил на полі бою.

Отже, можемо зробити певні висновки. По-перше, повномасштабна військова агресія Росії проти України, яка поставила людство на грань третьої світової війни, з особливою силою проявила всі слабкості та прорахунки як невдалої політики колективного Заходу щодо РФ, так і європейської системи безпеки. Ця війна зняла маски з усіх акторів сучасного військово-політичного процесу, показала "who is who", які цінності та якою ціною обстоює.

По-друге, трапилось те, що трапилось: логіка історичного розвитку привела до катастрофи, яку Росія ретельно готувала по суті всі роки правління Путіна. Але необхідно підкреслити, що провідні країни ЄС та НАТО досить швидко збагнули свої політичні прорахунки і, зрозумівши всю глибину загрози від сучасної Росії, радикально поміняли ситуацію на користь України. Наша країна нарешті відчула ефективну фінансову, матеріально-технічну, військово-дипломатичну допомогу. Особливо значущим у цьому сенсі є Закон про ленд-ліз, підписаний президентом Джо Байденом 9 травня 2022 р.

І нарешті, по-третє, Україна вже перемогла. Вона стала міцною опорою в обстоюванні європейських, загальнолюдських демократичних цінностей, взірцем незламності національно-патріотичного духу в боротьбі за свій суверенітет, територіальну цілісність та своє заслужено вагоме місце у світовій спільноті.

Кривошапка